

NASTAVA SUVREMENE POVIJESTI JUGOISTOČNE EUROPE
Dodatni nastavni materijal

Nacije i države u jugoistočnoj Europi

Izdavač:

Centar za demokraciju i pomirenje u jugoistočnoj Europi, Solun
Hrvatski helsinški odbor za ljudska prava, Zagreb

Za izdavača: Srđan Dvornik i Nenad Šebek

Urednik hrvatskog izdanja: Krešimir Erdelja

Naslov originala: Teaching Modern Southeast European History, Alternative Educational Materials,
Nations and States in Southeast Europe, Thessaloniki 2005

Prijevod s engleskoga: Đurđa Knežević

Lektura: Jadranka Varošaneć

Korektura: Božica Ciboci

Prijelom: Karmen Ratković

Naklada: 1500 primjeraka

CDRSEE Rapporteur to the Board for the Joint History Project: Costa Carras

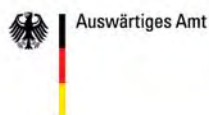
Executive Director: Nenad Šebek

Director of Programmes: Corinna Noack-Aetopoulos

Project Co-ordinator: Biljana Meškowska, George Georgoudis

Sponzor hrvatskog izdanja:**Current Copy based on the Original English Edition:**

Sponsors: The United States Department of State, the United States Agency for International Development (USAID), the German Ministry of Foreign Affairs, and the Stability Pact for South Eastern Europe.

Disclaimer: The designations employed and presentation of the material in this book do not imply the expression of any opinion whatsoever on the part of the publisher (Center for Democracy and Reconciliation in Southeast Europe), nor on the part of the sponsors (the US State Department, USAID, the German Ministry of Foreign Affairs, and the Stability Pact for South Eastern Europe). This book contains the views expressed by the authors in their individual capacity and may not necessarily reflect the views of the CDRSEE and the sponsoring agencies.

Copyright: Center for Democracy and Reconciliation in Southeast Europe (CDRSEE)

Krispou 9, Ano Poli, 54634 Thessaloniki, Greece

tel.: +30 2310 960820-1, fax: +30 2310 960822

email: info@cdsee.org, web: www.cdsee.org

ISBN: 978-953-6991-15-0 (II. čitanka)

ISBN: 978-953-6991-13-6 (cjelina)

NASTAVA SUVREMENE POVIJESTI JUGOISTOČNE EUROPE
Dodatni nastavni materijal

II. čitanka

Nacije i države u jugoistočnoj Europi

urednica: Mirela-Luminița Murgescu
urednica cijelog projekta: Christina Koulouri
urednik hrvatskog izdanja: Krešimir Erdelja

Hrvatski helsinški odbor

Center for Democracy and Reconciliation
in Southeast Europe
www.cdsee.org

Zagreb 2007.

Uvod	13
Kronologija	17
Karta 1: Prikaz novonastalih balkanskih država 1804.-1862.	25
Prvo poglavlje: Stvaranje nacionalnih država: ciljevi i uspjesi	27
I - 1. Odnos Grčke i Europe, prema pisanju Iosiposa Moesiodaxa (1761.).....	28
I - 2. Povijesni temelji bugarske nacije – po riječima Paisija Hilendarskoga (1762.)	29
I - 3. Evgenios Voulgaris zalaže se za grčku državu (oko 1770.)	29
I - 4. Dimitrios Katartzis objašnjava zašto su Grci nacija, iako nemaju državu (1783.)	30
I - 5. Rumunjska peticija za nacionalnu jednakost u Transilvaniji – Supplex Libellus Valachorum (1791.)	30
I - 6. Turski memorandum o Francuskoj revoluciji (1798.).....	31
I - 7. Utjecaj Francuske revolucije na učene ljude jugoistočne Europe – Ratna pjesma Adamantiosa Koraesa (1800.).....	32
I - 8. Manifest Alexandrosa Ypsilantisa – Borba za vjeru i domovinu (1821.)	33
I - 9. Konzervativni zahtjevi bosanskih spahija (1826.)	33
I - 10. Hatišerif iz Gülhane (1839)	34
I - 11. Rasprava Iona Codru-Drăgušanu u prilog nacionalnoj državi (1844.)	34
I - 12. Plan Ilije Garašanina za stvaranje srpsko-slavenskog carstva – Načertanije (1844.)	35
I - 13. Nacionalni zahtjevi u revolucijama 1848.....	36
A. Slovenski zahtjevi	36
B. Zahtjevanja naroda, usvojeno na velikoj narodnoj skupštini u Zagrebu.....	36
C. Nacionalna peticija koju je prihvatila Rumunjska narodna skupština u Blaju, Transilvanija	36
I - 14. Nezadovoljstvo bosanskih kršćana turskom vlašću – iz pera franjevačkog redovnika Ivana Frane Jukića (1850.)	37
I - 15. Otomanski carski dekret kojim se uspostavlja jednakost među podanicima, bez obzira na vjeru (1856.)	38
I - 16. Različita mišljenja o planu za osnivanje dvojne bugarsko-turske države (1867.)	39
A. Predstavka tajnog Centralnog bugarskog komiteta sultanu Abdul Azizu	39
B. Reakcija Fuad-paše – prema memoarima Hriste Stambolskog.....	40
I - 17. Projekt ujedinjenja Bugara i Srba u južnoslavensko carstvo pod vlašću srpskog kneza Mihaila Obrenovića (1867.).....	41
I - 18. Ruski izvještaj o planovima za zajedničku rumunjsko-bugarsku državu (1867.).....	41

I - 19.	Mišljenje iz 19. stoljeća o odnosu političke slobode i nacije – uvodnik Ljubena Karavelova u listu Svoboda (studen 1869.)	41
Sl. 1.	Slovenija: Tabori (1869.)	42
I-20.	Ferman kojim je osnovana Bugarska egzarhija (1870.).....	42
I-21.	Rezultati plebiscita o pripadnosti crkvi u Skopskoj i Ohridskoj episkopiji (1874.).....	43
I-22.	Hristo Botev o potrebi da se Bugari bore za nacionalno oslobođenje (1875.)	43
I-23.	Politički program Središnjeg bugarskog dobrotvornog društva (Bukurešt, studeni 1876.)	44
I-24.	Albanska pjesma napisana u vrijeme Berlinskoga kongresa (1878.)	44
I-25.	Berlinski mirovni ugovor (1878.)	45
Karta 2:	Balkanske države poslije Berlinskoga kongresa (srpanj 1878.)	47
Sl. 2.	Grčka između Turske i Europe. Karikatura iz lista Aristophanes (1882.).....	48
I-26.	Albanski argumenti u prilog zasebne albanske države (1886.).....	49
I-27.	Sjećanja Ivana Hadži-Nikolova na razgovore iz 1892. godine koji su doveli do stvaranja VMRO-a (1893.).....	49
I-28.	Deklaracija kojom Unutrašnja makedonska revolucionarna organizacija (VMRO) obavještava velike sile o odluci da započne oružani ustanak (1903.)	50
I-29.	Mišljenje Krste Misirkova da političko rješenje makedonskog pitanja treba tražiti u okviru Osmanskog Carstva (1903.)	50
I-30.	Plan Aurela C. Popovicija za pretvaranje Austro-Ugarskog carstva u federalnu državu pod imenom "Sjedinjene Države Velike Austrije" (1906.).....	51
I-31.	Sporovi Albanaca u nastojanju da dobiju vlastitu nacionalnu državu – u prikazu britanskog veleposlanika u Osmanskom Carstvu (1912.)	53
Sl. 3.	Proglašenje albanske neovisnosti u Valoni (1912.) – gravura iz toga razdoblja.....	53
I-32.	Govor Kemal-paše u Damasku o odnosu Turaka i Arapa (1913.).....	53
I-33.	Projekt Dimitrija Čupovskog za stvaranje Balkanske Savezne Demokratske Republike (Sankt Peterburg 1917.).....	54
I-34.	Krfska deklaracija (1917.) o načelima ujedinjenja Srba, Hrvata i Slovenaca.....	55
I-35.	14 točaka iz govora američkog predsjednika Woodrowa Wilsona (1918.) – odredbe koje se odnose na jugoistočnu Europu	56
I-36.	Rezolucija Nacionalne skupštine u Alba Juliji – odluka o ujedinjenju Transilvanije s Rumunjskom (1918.)	57
I-37.	Govor Iuliu Maniuu u rumunjskoj Nacionalnoj skupštini u Alba Juliji (1918.)	58
Karta 3:	Jugoistočna Europa poslije Mirovne konferencije u Parizu i ugovora u Laussanei, 1923.	59
I-38.	Prijedlog da se stvori makedonska država s kantonalnom upravom po uzoru na Švicarsku (1919.)	60
I-39.	Sporazum Grčke i Turske o Cipru (Zürich, 1959.).....	60
I-40.	Franjo Tuđman se zalaže za to da svaka nacija ima pravo na vlastitu državu (1982.).....	62
Karta 4:	Europa poslije I. svjetskog rata	63

Drugo poglavlje: Uređenje nacionalne države	64
IIa. Opći aspekti državne organizacije	65
II-1. Nacrt ustava koji je napisao Rigas Velestinlis (1797.).....	65
II-2. Govor Bože Grujevića na prvom zasjedanju Praviteljstvujuščeg sovjeta (1805.).....	65
II-3. Pismo Vuka Karadžića knezu Milošu Obrenoviću (1832.).....	66
II-4. Srbijanski ustav iz 1835. – struktura vlasti.....	67
II-5. Rumunjski ustav iz 1866. – opće odredbe.....	68
II-6. Britanski ambasador u Istanbulu o stavu Turaka spram ustava (1876.).....	69
II-7. Turski ustav iz 1876.....	69
II-8. Prijestolni govor kneza Nikole u povodu proglašenja ustava Crne Gore (1905.).....	70
II-9. Mladoturska proklamacija (1908.).....	71
Tablica 1: Ustavi zemalja jugoistočne Europe.....	73
Tablica 2: Uvođenje općeg prava glasa u zemljama jugoistočne Europe.....	73
SI. 4. Trg ustava u Ateni (1863.).....	74
IIb. Državljanstvo	74
II-10. Definicija državljanstva u grčkom Ustavu iz Epidaurusa (1822.).....	74
II-11. Definicija državljanstva u grčkom Ustavu iz Trezena (1827.).....	75
II-12. Definicija državljanstva u srbijanskom Ustavu iz 1835.....	75
II-13. Zakonik Danila I., kneza Crne Gore i Brda.....	76
II-14. Promjena odredbe o državljanstvu u članku 7. rumunjskog Ustava (1879.).....	77
II-15. Sporazum o manjinama koji su potpisale savezničke i pridružene države i Rumunjska (1919.).....	77
II-16. Redefiniranje državljanstva u rumunjskom Ustavu iz 1923.....	78
IIc. Nacije i crkve	79
II-17. Carigradska vasiljenska patrijaršija osuđuje običaj da se djeci umjesto kršćanskih daju starogrčka imena (1819.).....	79
II-18. Različita mišljenja o autonomiji grčke crkve u odnosu na Carigradsku vasiljensku patrijaršiju (1833.).....	80
A. Theokletos Farmakides, pristalica autonomije.....	80
B. Konstantinos Oekonomos, protivnik autonomije.....	80
II-19. Dekret o uspostavljanju vlasti sinoda u Rumunjskoj pravoslavnoj crkvi (1864.).....	80
II-20. Komentar francuskog novinara Charlesa Yriarte na nazore pravoslavnih i katoličkih svećenika o odnosu između vjere i nacije u Bosni (1875. –1876.).....	80
II-21. Bugarski Ustav iz 1879. o položaju Bugarske pravoslavne crkve.....	81
II-22. Mišljenje Nikole Pašića o odnosu srpskog naroda i pravoslavne crkve (1890.).....	82
IIId. Infrastrukture nacionalne države	82
II-23. Značaj razvoja zanata za malu naciju – primjer Grčke (1841.).....	82
SI. 5. Valuta koja pokazuje povezanost privrede države s predodžbama o naciji – prva novčanica od 500 drahmi koju je izdala Nacionalna banka Grčke (1841.).....	83

II-24.	Uloga željeznice u jačanju nacionalne države – rumunjski stav (1870.)	83
II-25.	Mišljenje bugarskog kneza Aleksandra Battenberga (1879.-1886.) o značaju željeznice (1879.-1881.)	84
II-26.	Opis bugarske željeznice potkraj 19. stoljeća	84
II-27.	Bugarski zakon o mjerama (1889.)	84
SI. 6.	Nove tehnologije i nacionalni simboli – reklama za šivaće strojeve (Grčka, kraj 19. stoljeća)	85
Ile.	Izgradnja nacije	86
II-28.	Zapostavljanje hrvatskog jezika, pritužbe Ivana Kukuljevića (1843.)	86
II-29.	Značaj jezika za identifikaciju s nacijom – mišljenje Slovenaca (1861.)	86
II-30.	O značaju jezika za identitet Rumunja, u prikazu Titu Maiorescu (1866.)	87
II-31.	Peticija Hrvatskog sabora Franji Josipu za osnivanje Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti (1867.)	87
SI. 7.	Nacionalno kazalište u Bukureštu – razglednica (kraj 19. stoljeća)	87
II-32.	Značaj jezika i književnosti u razvoju nacija – izvod iz statuta Društva za objavljivanje djela albanske književnosti (1879.)	88
II-33.	Pismo makedonskih studenata u Sankt Peterburgu o makedonskom književnom jeziku (1902.)	88
II-34.	Planovi da se pobude nacionalni osjećaji Rumunja u Transilvaniji – pismo dr. I. C. Drăgescua upućeno Emiliji Rațiju (1874.)	88
II-35.	Plan za strukturiranje albanskog nacionalnog pokreta – pismo novinara Faika Konitze barunu Goluchowskom (Bruxelles, 1897.)	89
II-36.	Smjernice za poučavanje povijesti u Grčkoj (1881.)	89
SI. 8.	Djeca odjevena u povijesne nošnje (Grčka, oko 1875.)	90
II-37.	Pokušaj uspostavljanja nacionalnog sporta u Rumunjskoj (1898.)	90
SI. 9.	Diploma sudionika u sportskom natjecanju srednjoškolaca u organizaciji lista “Gazeta Sporturilor” (Rumunjska između dvaju ratova)	91
II-38.	Albanski kralj Zogu I. o značaju vojne obaveze za stvaranje nacije (1928.)	91
SI. 10.	Rumunjski dječčić odjeven kao mali vojnik (1916.)	92
II-39.	Cilj obrazovanja u Turskoj, prema shvaćanju Ziyi Gökalpa (1914.)	92
II-40.	Protivnik kritizira Atatürkovu politiku povijesti i jezika (privatni dnevnik, 1932.)	93
II-41.	Memoari Mahmuda Esada Bozkurta o nacionalističkoj biti “Atatürkove revolucije”	93

Treće poglavlje: Nacionalne ideologije

IIIa.	Što je nacija?	95
III-1.	Prava i dužnosti rumunjske nacije, po shvaćanju pjesnika i političara Dimitrija Bolintineanu (1869.)	95
III-2.	Srbijanski udžbenik o osnovnim značajkama nacije (1870.)	95
III-3.	Definicija nacije po Ziyi Gökalpu (1923.)	96
III-4.	Definicija nacije kod Mustafe Kemal-paše	96
	A. Naglašavanje religije tijekom rata (1920.)	96
	B. Dodavanje kulture (1922.)	96

	C. Naglašavanje jedinstva (1924.).....	97
	D. Poopćavanje i pojednostavnjivanje (1929.).....	97
IIIb.	Samo-definiranje	97
III-5.	Biti Bugarin – pjesma Bugarin sam Ivana Vazova (1917.).....	97
III-6.	Biti Albanac – mišljenje Pashka Vase (1879.).....	98
SI. 11.	Samodefiniranje nacije u slikama – slovenska razglednica (početak 20. stoljeća).....	98
SI. 12.	Samodefiniranje nacije u slikama – rumunjska razglednica (početak 20. stoljeća)	98
III-7.	Biti Turčin – mišljenje dr. Rize Nura (1932.).....	99
III-8.	Biti Slovenac – Dimitrij Rupel o karakteru Slovenaca (1987.).....	99
III-9.	Nenacionalna samoidentifikacija rumunjskih seljaka – sjećanja Georga Ionescu-Giona (1889.)... 99	
III-10.	Nenacionalna samoidentifikacija u Makedoniji – doživljaj H. N. Brailsforda (1905.).....	100
SI. 13.	Bosanskohercegovački paviljon na Međunarodnoj izložbi u Parizu (1900.).....	101
IIIc.	Nacionalni simboli	101
III-11.	Rigas Velestinlis – opis zastave i simbola Helenske Republike kako ga on zamišlja (1797.).....	101
SI. 14.	Zastava grčkog otoka Psare tijekom Rata za neovisnost, s parolom “Sloboda ili smrt”, križ i simboli tajnog društva “Filiki etaireia”	102
SI. 15.	Rumunjska zastava Bukureštanske gradske garde s natpisom “Jedinstvo stvara moć” (1867.)....	103
SI. 16.	Zastava i grb Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca / Kraljevine Jugoslavije (od 1929.).....	103
III-12.	Značaj albanske zastave, govor biskupa Fan Stylian Nolja na sprovodu Faika Konitze (1942.)....	103
SI. 17.	Današnje zastave zemalja jugoistočne Europe.....	104
III-13.	Himne	105
	A. Grčka himna (1823.).....	105
	B. Hrvatska himna (1835.).....	105
	C. Albanska himna (1912.).....	105
SI. 18.	Promjene državnog grba Bugarske (od 1741. godine do danas)	106
SI. 19.	Srbijanski grb prema nacrtu Pavla Rittera Vitezovića (1701.).....	107
SI. 20.	Grb Srbije.....	107
SI. 21.	Grb Crne Gore	107
SI. 22.	Monarhija i država – rumunjska razglednica s likom kralja Carola I. (1866.-1914.).....	107
III-14.	Pokušaj uvođenja narodne nošnje u Grčkoj (1843.)	108
SI. 23.	Srbijanska seljanka u tradicionalnoj nošnji (1865.)	108
	Tablica 3: Glavni državni praznici u sadašnjim državama jugoistočne Europe.....	109
IIIId.	Nacionalne mitologije	110
SI. 24.	Vizualno prikazivanje nacije	110
	A. Slobodna Bugarska – litografija Georgija Dančova (1879.).....	110
	B. Francuske razglednice koje prikazuju Srbiju i Crnu Goru.....	111
III-15.	Povijesni korijeni makedonske nacije – Gjorgji Pulevski, Za Makedonce (1879.)	112
SI. 25.	Heroji povijesti kao suvremeni uzori	112

	A. Leonida, kralj stare Sparte, poručuje Perzijancima da se neće predati: “Μολών λαβέ” (“Dođite i uzmite”), slika iz grčkog udžbenika (1901.).....	112
	B. Smrt Vase Čarapića prilikom osvajanja beogradske tvrđave 1806. – slika Anastasa Jovanovića (1817.-1899.).....	112
III-16.	Sjećanje dr. Rize Nura o utjecaju narodnih epskih priča.....	112
SI. 26.	Simboličko predstavljanje političkih događaja.....	113
	A. Crnogorski ustanak – slika Đure Jakšića (1832.-1878.).....	113
	B. Ujedinjena Bugarska – slika Nikolaja Pavloviča (1885.).....	113
III-17.	Rumunjski zakon o čuvanju uspomene na narodnu junakinju Ecaterinu Teodoroiu (1921.).....	114
SI. 27.	Rumunjski plakat u povodu 70. obljetnice osnivanja moderne države (1929.).....	115
SI. 28.	Hrvatska poštanska marka s likom slavnog košarkaša Dražena Petrovića (1994.).....	115
III-18.	Suvremeni historičar o povijesnom podrijetlu albanskog grba (2000.).....	116
III-19.	Sjećanje na Huseina-kapetana Gradašćevića u Bosni	116
Četvrto poglavlje: Sukob nacionalizama.....		117
IVa.	Ideologije koje su pridonijele izazivanju sukoba	118
IV-1.	Nacionalne predrasude prema Nijemcima u Hrvatskoj (1866.).....	118
IV-2.	Sjećanja dr. Rize Nura o tome kako je odbio oženiti se strankinjom (1910.)	118
IV-3.	Različiti pogledi na grčku “megale idea” – razgovor profesora Nikolaosa Saripolosa i kralja Georgiosa I. (1877.).....	118
IV-4.	Historičar Alexandru D. Xenopol definira rumunjski nacionalni prostor (1888.).....	118
IV-5.	Nacionalne podjele u Turskom parlamentu (1908.-1914.)	119
IV-6.	Proglasi antikolonijalne borbe ciparskih Grka (1955.).....	120
IVb.	Konkretni sukobi	121
IV-7.	Stjepan Radić: Hoćemo našu hrvatsku domovinu unutar jugoslavenske zajednice (1918.)	121
IV-8.	Proglas Srba, Hrvata i Muslimana iz Bosne (1943.).....	122
IV-9.	Deklaracija Prvog zasjedanja Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Makedonije (1944.).....	122
IV-10.	Poteškoće antikolonijalne borbe na Cipru 1955.-1959. – analiza Georgija Grivasa, vođe EOKA-e (Dighenis)	123
SI. 29.	Apeli Cipra Ujedinjenim narodima (sredina 20. stoljeća)	124
IV-11.	Perspektiva ljevičarske partije ciparskih Grka (AKEL) (1955.).....	124
IV-12.	Ciparski Turci protiv EOKA-e, 1960.	125
IV-13.	Ciljevi “hrvatskog proljeća” početkom 1970-ih, kako ih se sjeća pisac Vlado Gotovac	126
IV-14.	Memorandum Srpske akademije nauka i umetnosti (SANU), 1986.	127
IV-15.	Stav jednog Slovenca o pitanju jezika u komunističkoj Jugoslaviji 1987.....	129
IV-16.	Majska deklaracija Slovenskog demokratskog saveza (1989.)	130
IV-17.	Nogomet i nacionalizam – sjećanje jednoga hrvatskog navijača o putovanju na utakmicu Partizan – Dinamo (1989.)	130

IV-18.	Spisateljica Dubravka Ugrešić osuđuje podjele i ratove devedesetih godina dvadesetog stoljeća	131
IV-19.	Odnos hrvatskog i srpskog jezika – mišljenje hrvatskog jezikoslovca Stjepana Babića (2003.) ...	131
IV-20.	Reakcija na prikazivanje srpskog filma s hrvatskim titlovima (1999.)	132
IV-21.	Podijeljeni identitet jedne žene u Hrvatskoj.....	132
IVc.	Prevladavanje nacionalizma?	133
IV-22.	Opći okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini (1995.)	133
IV-23.	Ugovor Mađarske i Rumunjske o razumijevanju, suradnji i dobrosusjedskim odnosima (1996.)	134
IV-24.	Ohridski Okvirni sporazum kojim je okončan oružani sukob u Makedoniji (2001.).....	135
IV-25.	Procjena na osnovi vlastitog iskustva o odnosima Rumunja i Mađara na područjima s mješovitim stanovništvom (2001.).....	136
IV-26.	Sport kao način prevladavanja nacionalizma. Ciparski Grci navijaju za lokalnu momčad ciparskih Turaka (2003.)	137
Sl. 30.	Crta razdvajanja (“zelena linija”) u Nikoziji (2003.)	137
IV-27.	Dva mišljenja o brisanju “zelene linije” koja dijeli grčki od turskog dijela Cipra (23. travnja 2003.)... 137	
	A. Mišljenje Nicos Anastasioua, objavljeno na internetu	137
	B. Turski učitelj iz Famaguste opisuje posjet obitelji ciparskih Grka (2003.)	137
Bibliografija	138

Modernu Europu, kao i znatan dio neeuropskog svijeta, čine nacije. Od 19. stoljeća, nacionalističke ideologije su toliko snažne da usmjeravaju djelovanje velikih skupina ljudi i utječu na funkcioniranje država. U tom pogledu jugoistočna Europa nije izuzetak. Na tom je području tijekom 19. stoljeća nastalo pet nacionalnih država. Neke su bile nove, stvorene na teritoriju koji je prethodno bio pod turskom vlašću – to su Srbija (gdje je borba za slobodu počela 1804. godine, državnost postupno stjecana od 1815. do 1830. godine, a formalna neovisnost izborna 1878.), Grčka (gdje je oslobodilačka borba počela 1821., a neovisnost stečena 1830.) i Bugarska (gdje je do ustanka protiv Turaka došlo 1876. godine, država proglašena 1878., a neovisnost 1908.). Druge su nastale od vazalnih kršćanskih kneževina u okviru Osmanskog Carstva – Rumunjska (formirana ujedinjenjem Vlaške i Moldavije 1859., neovisnost stekla 1877./1878.) i Crna Gora (autonomni teritorij na čijem je čelu od 18. stoljeća vladika, 1852. postaje nasljedna kneževina, a neovisnost stječe 1878.). Početkom 20. stoljeća nastale su još dvije nacionalne države: Albanija 1912./1913., poslije balkanskih ratova, i Turska, raspadom Osmanskog Carstva poslije Prvoga svjetskog rata (od 1919. godine postoji nacionalna vlada, ali je Republika Turska službeno proglašena 1923.). Britanska kolonija Cipar je neovisna država od 1960. godine, a kada se raspala Jugoslavija, 1991. godine, nastalo je nekoliko novih država: Slovenija, Hrvatska, Makedonija* i Bosna i Hercegovina, dok su Srbija i Crna Gora formirale federaciju koja je priznata 2002. Godine 2006. Srbija i Crna Gora razdvojile su se u dvije zasebne države.

Dakako, nacionalne države nisu bile ni ranije, kao što ni sada nisu jedini tip države u jugoistočnoj Europi. Postojala su i višenacionalna carstva i drugi oblici multietničkih država, a mnoge nacije dugo nisu imale vlastitu državu. Ipak, povijest toga područja oblikovao je složen odnos između nacije i države, a nacionalne države postale su jedno od osnovnih obilježja jugoistočne Europe. Usprkos činjenici da su te države relativno mlade u usporedbi s drugim europskim državama kao što su Francuska, Španjolska i Britanija (premda su, i to treba spomenuti, Srbija i Grčka formirane kao nacionalne države prije Italije ili Njemačke), njihova nestabilnost i posljedični nacionalni sukobi od ključnog su značaja za cjelokupni povijesni razvoj jugoistočne Europe tijekom posljednjih dvaju stoljeća.

Za većinu stanovnika jugoistočne Europe etnički definirana nacionalna država postala je "normalan" oblik državne organizacije. Ljudi s toga područja učeni su da se poistovjećuju sa "svojom" nacijom i da se bore za uspostavljanje i obranu svoje nacionalne države. Države jugoistočne Europe nastale su vrlo kasno, te su stoga historičari i političari pokušavali osnažiti svoj legitimitet povezujući ih s antičkim i/ili srednjovjekovnim državama, čime bi se u ideološkom nadmetanju s nacijama koje su stvarni ili potencijalni rivali osiguralo argument "prvenstva" (tj. "mi smo kronologijski bili prvi..."). Pod tim okolnostima povijest svakoga naroda često je smatrana borbom za nacionalne ideale, koja je teleologijski vodila stvaranju nacionalne države; svi povijesni trenuci, osobe i procesi ocjenjivani su s obzirom na doprinos koji su dali ispunjenju nacionalnog ideala. Takvi iskrivljeni povijesni prikazi korišteni su za jačanje nacionalne kohezije i poticanje nastojanja na modernizaciji društva. Povijest modernizacije puna je značajnih uspjeha i katastrofalnih promašaja, i nacionalne države jugoistočne Europe moraju preuzeti odgovornost za sve stavke u povijesnoj bilanci. Ipak, evidentno je da je historiografija katkad bivala i zlorabljena kako bi se narod pokrenuo protiv raznih unutarnjih i/ili vanjskih neprijatelja, bili oni stvarni ili izmišljeni. Kao što dokazuje i nedavno iskustvo bivše Jugoslavije, takva politička zlouporaba povijesti pridonijela je izbijanju rata i raspirivanju mržnje među raznim nacijama i etničkim skupinama.

* Prema vlastitom ustavu, država se zove Republika Makedonija. Pod tim je imenom priznaju Republika Hrvatska i niz drugih zemalja, a u Ujedinjenim Nacijama i u Europskoj Uniji priznata je pod nazivom "Bivša Jugoslavenska Republika Makedonija" – op. ur.

Proučavanje nacionalizma značajno je napredovalo u posljednje vrijeme. Historičari i sociolozi istražuju strukturne komponente nacionalne države i njihov povijesni razvoj. Formulirano je nekoliko teorija o prirodi nacija i nacionalizma: od esencijalističkog etnocentrizma do konstruktivističkih pristupa koji tvrde da su nacije samo mentalni, nedavno “izmišljeni” konstrukti. Premda se o tome i dalje vode žučne rasprave, sve se više stručnjaka slaže s tvrdnjom da “nacije” i nacionalni identiteti nisu “vječni entiteti”, nego povijesno razvijeni fenomeni, nastali u stanovitim povijesnim kontekstima, fenomeni koji s vremenom evoluiraju, izloženi diskontinuitetima i epizodama konstruiranja, dekonstruiranja i rekonstruiranja. Moderni nacionalizmi često rabe starije etničke osjetljivosti i simbole i dodaju im nova značenja, kombiniraju ih s novim elementima i sve to smještaju u nove mentalne i ideologijske sklopove. U tom su pogledu moderne nacije zaista, kao što je to rekao Benedict Anderson, “zamišljene zajednice” (imajte na umu da riječ “zamišljene” ovdje ne znači “fiktivne”). No taj obrazac nije svojstven samo jugoistočnoj Europi. On je zajednička značajka modernog svijeta.

Osim osnovnog konsenzusa o “stvorenosti” modernih nacija, historičari su raspravljali i došli do mnogih novih spoznaja o općim obrascima i posebnim značajkama koji su uobličili razne nacionalne države. U usporedbi s drugim dijelovima Europe, nacionalne države su u posebnom slučaju jugoistočne Europe nastale relativno kasno. Morale su se voditi dugotrajne i komplicirane oslobodilačke borbe bilo protiv postojećih višenacionalnih carstava, bilo protiv suparničkih nacionalnih država. Stoga su neki oblici nacionalizma prethodili stvaranju nacionalnih država. Ipak, ti kronologijski stariji skupovi nacionalnih vrednota nisu bili dovoljni za uspješno funkcioniranje novijih država, pa su nove političke i kulturne elite učinile sve da građane preoblikuju u skladu s nacionalističkim vrednotama. Ni ovo nastojanje da se nacija izgradi pod vodstvom države nije specifičnost jugoistočne Europe. Naprotiv, u nekim je dijelovima zapadne Europe još ranije vođena takva, pa čak i okrutnija politika. Čuvena knjiga Eugena Webera *Pretvaranje seljaka u Francuze...* pokazuje da je čak i u Francuskoj većina seoskog stanovništva počela sebe određivati u nacionalnim odrednicama tek tijekom 19. stoljeća, pod utjecajem osnovnog obrazovanja, obvezne vojne službe i modernih sredstava komunikacije.

Odnos između nacije i religija pokazao se posebice složenim. Za velik broj stanovnika jugoistočne Europe vjerska pripadnost bila je i ostala pitanje od ključnog značaja – takav je slučaj, primjerice, s pravoslavljem kod Grka i Srba, ili katoličanstvom kod Hrvata; za druge, poput Albanaca, religija je bila manje značajna, a nacija bez većih poteškoća objedinjuje ljude različitih vjeroispovijesti. U ovoj povijesnoj čitanici dodatno su osvijetljeni i drugi specifični problemi, kao što je odnos nacije i jezičnih identiteta.

Osnovni cilj ove čitanke jest ponuditi nastavnicima i učenicima povijesne izvore koji im mogu pomoći da bolje razumiju složenost odnosa između nacija i država u jugoistočnoj Europi. Da bi po opsegu ostala u razumnim okvirima i mogla poslužiti nastavnicima, učenicima i znanstvenicima, ipak smo se morali odlučiti za neke prioritete. Odlučili smo usredotočiti se na nastanak nacionalnih država, na pitanja izgradnje nacije, na nacionalne ideologije i neke sukobe koje je nacionalizam potaknuo. Takav izbor sadržaja utjecao je i na kronologijske granice u traganju za relevantnim izvorima. U središtu pozornosti je 19. stoljeće, ali je dodano i nekoliko povijesnih izvora o prosvijećenosti prije 1800. godine i odjecima Francuske revolucije u jugoistočnoj Europi, a što je sve pridonijelo razmahu nacionalnih pokreta na tom području. Uvrstili smo i nešto povijesnih izvora iz 20. stoljeća kako bismo dokumentirali razmah novih nacionalnih država, novi razvoj odnosa između nacija i država, utjecaj nacionalizma na tijek nekih sukoba, te ponešto od onoga što svjedoči o težnji ka prevladavanju nacionalizma. Pri tome smo se trudili da ne ponudimo materijal koji se već može naći u drugim povijesnim čitankama objavljenima u okviru ovoga projekta i koje se temeljno i detaljno bave balkanskim ratovima i Drugim svjetskim ratom. Obrađujući razdoblje poslije Drugoga svjetskog rata, pažnju smo prvenstveno usmjerili na bivšu Jugoslaviju i sukobe koji su tijekom devedesetih doveli do pojave novih postjugoslavenskih nacionalnih država. Svjesni smo činjenice da su neki aspekti razvoja nacionalizma u 20. stoljeću ostali zanemareni, ili ih čak nema. Od onoga što uopće nije spomenuto najznačajnija je kulminacija nacionalnih ideologija

i politike diskriminacije u međuratnom razdoblju, kao i specifični vidovi jugoslavenskog, albanskog, rumunjskog i bugarskog nacionalkomunizma. Naime, složenost tih tema zahtijeva uključivanje velikog broja dodatnih izvora; imajući na umu da je čitanka u ovom obliku već preopsežna u usporedbi s ostalim trima iz ovoga projekta, navedene teme morali smo ostaviti za neki drugi, zasebni pothvat.

Nadamo se da će povijesni izvori iz zemalja jugoistočne Europe ispuniti prazninu u znanju koje narodi ove regije imaju jedni o drugima. Zapravo, većina stanovnika jugoistočne Europe o vlastitoj naciji i "glavnim" nacijama (zapadnog) svijeta zna mnogo više nego o svojim susjedima koje ili zapostavlja ili pak o njima ima samo jednostrane predodžbe. Materijalima koji čine ovaj priručnik želimo potaknuti nastavnike i učenike da povijest svoje zemlje usporede s povijestima drugih zemalja jugoistočne Europe, da pronađu zajedničke elemente, kao i one koji su specifični za neke zemlje ili povijesna razdoblja, te da shvate složenost povijesnih promjena. Očevidno, nismo mogli prikazati izvore iz svih zemalja o svim aspektima odnosa nacija i država tijekom posljednjih dvaju stoljeća. Morali smo napraviti izbor, djelomice uvjetovan raspoloživim relevantnim izvorima, a djelomice težnjom da se održi određena ravnoteža i da u materijalima sve nacije ovoga područja nađu svoje mjesto. Usprkos svim našim nastojanjima, moramo se pomiriti s činjenicom da bi neki čitatelji ovoga priručnika uvrstili i neke druge tekstove; ako i jest tako, to znači da je priručnik postigao jedan od svojih ciljeva, a to je da potakne nastavnike, učenike i profesionalne povjesničare da još jedanput, svježim pogledom razmotre složene povijesne odnose nacija i država na području jugoistočne Europe.

Uvjereni smo da će uravnoteženiji i na povijesnim izvorima zasnovan pristup povijesti nacionalnih država u jugoistočnoj Europi pomoći mlađoj generaciji da bude tolerantnija spram drugih nacija i etničkih skupina, i da bude otvorenija prema suvremenim zbivanjima. Na njima je – kao i na nama – da racionalno i informirano odlučujemo između raznih mogućnosti, te da se prilagodimo izazovima povijesnih procesa koji nastaju, a već određuju nove odnose između pojedinaca, zajednica, nacionalnih država i nadnacionalnih organizacija i institucija.

Kronologija

1762.	Pajsije Hilendarski piše Slavensko-bugarsku historiju, u kojoj poziva na nacionalno osvješćenje
1768.-1774.	Rusko-turski rat; Grci podižu ustanak uz potporu Rusije (1770.-1774.)
1797.	Rigas Velestinlis piše ustav "Helenske Republike" Francuska osvaja Veneciju; Francuska i Habsburgovci između sebe dijele teritorij Venecije na temelju sporazuma u Campo Formiju: Habsburgovci dobivaju Dalmaciju, a Francuska otoke u Jonskome moru (kojima vlada do 1799.)
1800.-1807.	"Jonska Republika", vazalna država Osmanskog Carstva; pod britanskom okupacijom do 1807., a potom dobiva status britanskog protektorata sve do 1864.
1804.-1813.	Srbi pod vodstvom Karađorđa podižu Prvi srpski ustanak, koji Turci ubrzo guše
1805.-1813.	Veliki dijelovi Dalmacije, Hrvatske i Slovenije potpadaju pod Napoleonovu vlast (Ilirske provincije); poslije Napoleonova poraza taj teritorij ponovno postaje austrijski
1806.-1812.	Rusko-turski rat; na temelju mirovnog sporazuma potpisanog u Bukureštu istočna Moldavija (Besarabija) je pripojena Rusiji
1814.	U Odesi se osniva tajno društvo "Filiki etairia" (Društvo prijatelja), čiji je cilj oslobođenje Grčke od turske vlasti
1815.	Drugi srpski ustanak pod vodstvom Miloša Obrenovića; u prosincu 1815. sultan priznaje Miloša za kneza Srbije (koja je tada obuhvaćala samo Beogradski pašaluk)
1821.	Vlaška revolucija pod vodstvom Tudora Vladimirescu; revolucija u Grčkoj počinje tako što malobrojna grčka vojska pod zapovjedništvom Alexandrosa Ypsilantija osvaja Moldaviju; nakon toga dolazi do ustanka na Peloponezu koji se širi i na okolna područja
1822.	Grčka narodna skupština u Epidaurusu proglašava Grčku Republiku i donosi prvi grčki ustav
1826.	Sultan Mahmud II. ukida janjičarski red i tako otvara put za reforme u Osmanском Carstvu
1827.	Velika Britanija, Francuska i Rusija otvoreno podržavaju Grke; združena flota pobjeđuje tursko-egipatsku flotu kraj Navarina
1828.-1929.	Rusko-turski rat; Rusi zauzimaju Moldaviju i Vlašku
1829.	Mir u Adrianopolu (Jedrene); Srbija je priznata za vazalnu kneževinu s Milošem Obrenovićem, koji stječe nasljedno kneževsko dostojanstvo; Vlaška i Moldavija ostaju pod turskom vlašću, ali su i pod zaštitom Rusije
1830.	Londonski ugovor: Grčka je proglašena neovisnom monarhijom, čiji su jamci Britanija, Francuska i Rusija

1831.-1832.	Organski statuti, doneseni u Vlaškoj i Moldaviji pod ruskim nadzorom; "konzervativna modernizacija" koja čuva moć knezova i boljara
1832.	Na konferenciji u Londonu određene granice grčke države i donesena odluka da Otto, drugi sin Ludwiga I. Bavarskog, postane kralj Grčke s nasljednim dostojanstvom
1834.	Atena umjesto Nafpliona postaje glavni grad Grčke
1835.	Srpski ustav (koji je sultan odobrio 1838.); ograničava vlast kneza u korist izabrane skupštine
1837.	U Ateni osnovano sveučilište i Arheološko društvo
1839.	Hatišerif od Gülhane; službeni početak reformi tanzimata u Osmanskom Carstvu
1841.	Osnivanje grčke Nacionalne banke
1834.-1844.	Grčka postaje ustavna monarhija, uvodi se gotovo potpuno glasačko pravo za muškarce
1830.-1848.	Razdoblje intenzivnih nacionalnih pokreta u Austrijskom carstvu, izražena borba da nacionalni jezici postanu službeni; u tim okolnostima se pripadnici Hrvatskog narodnog preporoda (Ilirski pokret) bore za hrvatski jezik (postao službenim jezikom 1847.) i autonomnu Hrvatsku u Austrijskom carstvu, dok se u Transilvaniji Rumunji sukobljavaju s Mađarima na nacionalnoj osnovi
1847.	Hrvatski jezik umjesto latinskoga postaje službenim jezikom u Hrvatskoj
1848.-1849.	Revolucije diljem Europe, i u Austrijskom carstvu i rumunjskim kneževinama: revolucionari postavljaju političke, socijalne i nacionalne zahtjeve; nacionalne podjele izazivaju sukobe mađarskih, hrvatskih, rumunjskih i srpskih revolucionara; Turci i Austrijanci uz pomoć Rusije guše revolucije
1850.	Vaseljska patrijaršija u Carigradu priznaje autokefalnost grčke crkve, proglašenu još 1833. godine
1852.	Knez Danilo I. Petrović (1851.-1860.) proglašava Crnu Goru kneževinom i započinje program modernizacije
1853.-1856.	Krimski rat; Rusija trpi poraz od udruženih snaga Osmanskog Carstva, Velike Britanije, Francuske i Sardinije; Pariškim mirovnim sporazumom Moldavija, Vlaška i Srbija dolaze pod zajedničku zaštitu Saveznika
1858.	Pariška konvencija; Velike sile pretvaraju Moldaviju i Vlašku u dvije odvojene države, ali pod zajedničkim imenom "Ujedinjene kneževine"
1859.	Alexandru Ioan Cuza izabran za kneza Moldavije i Vlaške; institucije dviju kneževina postupno se objedinjuju sve do 1862; uspostavljanje moderne rumunjske države
1860.	Osnovano sveučilište u Iașiju (1864. i u Bukureštu)
1862.	Revolucija prisiljava princa Otta I. da napusti Grčku

1863.	Danski princ Georg od Holstein-Sonderburg-Gluksburga izabran za kralja Grčke Georga I. (1863–1913.); prema novom ustavu (1864.) narod je podanik Krune i suverene države; Velika Britanija prepušta Grčkoj jonske otoke Masovna sekularizacija crkvene imovine u Rumunjskoj; sukob s Patrijaršijom u Carigradu
1866.	Alexandru Ioan Cuza prisiljen abdicirati; njemački princ Karl od Hohenzollern-Sigmaringena postaje knez Rumunjske (1866.-1914., kralj od 1881.); ustavom iz 1866. uspostavljena ustavna monarhija i zajamčena građanska prava i slobode, ali je pravo glasa ograničeno imovinskim cenzusom
1867.	Dualističkom nagodbom stvorena Austro-Ugarska; Slovenija i Bukovina ostaju dijelovi Austrije, a Transilvanija i Hrvatska postaju dijelovi mađarske kraljevine; posebnom nagodbom (1868.) Hrvatska zadržava određen stupanj autonomije unutar Mađarske; ipak, mađarski centralizam i politika asimilacije izazivaju veliko nezadovoljstvo među Rumunjima i Hrvatima
1866.-1869., 1889.	Krećani zahtijevaju poštivanje turskih reformi, ali njihov je krajnji cilj ujedinjenje s Grčkom
1869.	U Rumunjskoj osnovan Bugarski revolucionarni komitet s Ljubenom Karavelovim na čelu
1870	Turskim dekretom uspostavljena Bugarska egzarhija; iako nemaju zasebnu državu, Bugari dobivaju crkvenu organizaciju koja je neovisna o Carigradskoj patrijaršiji
1872.	Protunacionalistička odluka Carigradske, Aleksandrijske i Antiohijske pravoslavne patrijaršije kojom se svaka podjela crkvene nadležnosti temeljena na etničkoj pripadnosti označava šizmom
1875.	U Bosni i Hercegovini ustanak protiv Turaka; početak "istočne krize" 1875.-1878.
1876.	Turci surovo guše travanjski ustanak u Bugarskoj; Srbija i Crna Gora objavljuju rat Osmanskom Carstvu i doživljavaju poraz; zbog sve većeg međunarodnog pritiska i unutarnjih previranja, turske vlasti su prisiljene donijeti prvi osmanski ustav, kojim se daju potpuna i jednaka prava svim podanicima Carstva, ali se Carstvo istodobno proglašava "nedjeljivom cjelinom"
1877.	U Istanbulu osnovan Središnji odbor za obranu prava albanskog naroda Rusija objavljuje rat Osmanskom Carstvu i prodire u Bugarsku; Rumunjska proglašava neovisnost i priključuje se Rusima; nakon izvrsnog otpora osmanska vojska je poražena kod Plevne
1878.	Mirovni ugovor u San Stefanu (3. ožujka); nakon intervencije Velike Britanije i Austrougarske, Berlinski kongres završava novim mirovnim ugovorom (1. srpnja): Rumunjska, Srbija i Crna Gora priznate su kao neovisne države; Bugarska je podijeljena na vazalnu kneževinu Bugarsku i autonomnu pokrajinu Istočnu Rumeliju; Rumunjska dobiva Dobrudžu u zamjenu za južnu Besarabiju, koju predaje Rusiji; Srbija i Crna Gora također dobivaju skromna teritorijalna proširenja;

1878.	Bosna i Hercegovina stavljena je pod upravu Austrougarske; posebnom tursko-Britanskom konvencijom Cipar je stavljen pod britansku upravu, ali ostaje pod turskom vrhovnom vlašću (4. lipnja 1878.) Sultan Abdulhamid II. (1876.-1909.) stavlja van snage Ustav iz prosinca 1876., raspušta Parlament i vlada autokratski do 1908. godine. Albanska liga u Prizrenu donosi nacionalni program
1879.	Prema Ustavu iz Turnova Bugarska uspostavlja ustavnu monarhiju; prvi knez je Aleksandar od Battenberga (1879.-1886.)
1880.	Osniva se Nacionalna banka Rumunjske
1881.	Tesaliju i područje Arte u Epiru Osmansko Carstvo predaje Grčkoj, u skladu s Berlinskim ugovorom
1885.	Istočna Rumelija se ujedinjuje s Bugarskom kneževinom; pokušaj Srbije da za to dobije neku kompenzaciju propada u srpsko-bugarskom ratu (1885.-1886.)
1886.	Politička kriza u Bugarskoj; knez Aleksandar od Battenberga abdicira; Rusija raskida diplomatske odnose s Bugarskom
1887.	U Bugarskoj Ferdinand od Sax-Cobourg-Gothe izabran za kneza (1887.-1918.)
1893.	Stvaranje VMRO-a (Vnatrešna makedono-odrinska revolucionarna organizacija)
1896.	Prve međunarodne Olimpijske igre u Ateni
1897.	Grčko-turski rat; Grčka je poražena
1898.	Kreta postaje vazalna, poluautonomna država; za guvernera Krete imenovan je grčki princ Georgios
1903.	Vojni puč u Srbiji; ubijeni kralj Aleksandar I. Obrenović i njegova obitelj; Petar I. Karađorđević (1903.-1921.) postaje kralj; sve izrazitija nacionalistička orijentacija srbijanske politike Turci guše Ilindenski ustanak u Makedoniji
1907.	Velika seljačka buna u Rumunjskoj
1908.	Mladoturska revolucija u Osmanskom Carstvu; vraćen Ustav iz 1876. i organizirani izbori za Parlament; Bugarska proglašava neovisnost; Austrougarska anektira Bosnu i Hercegovinu ("Bosanska kriza" sa Srbijom i Rusijom)
1911.-1912.	Talijansko-turski rat; Italija osvaja Dodekaneske otoke (i Libiju)
1912.	Albanski ustanak; oružani otpor organizirali su Ismail Qemal i Luigj Gurakuqi
1912.-1913.	Balkanski ratovi; većina turskih teritorija u Europi pripada Bugarskoj, Srbiji, Grčkoj i Crnoj Gori; Albanija proglašava neovisnost (28. studenog 1912.); Makedonija je podijeljena između Bugarske, Srbije i Grčke; Rumunjska od Bugarske pripaja sjevernu Dobrudžu
1914.	Princ Wilhelm od Wieda prihvaća prijestolje kralja Albanije koje su mu ponudile velike sile

1914.-1918.	Prvi svjetski rat; povod za izbijanje rata je atentat na nadvojvodu Franza Ferdinanda u Sarajevu, koji su izvršili srpski nacionalisti; u rat ulaze sve države jugoistočne Europe, osim Albanije, koja je ipak bila okupirana; Austrougarska, Osmansko Carstvo (od 1914.) i Bugarska (od 1915.) su na strani Središnjih sila, a Srbija, Crna Gora (od 1914.), Rumunjska (od 1916.) i Grčka (od 1917., usprkos protivljenju kralja Konstantina) na strani Antante
1915.	Početak prisilne deportacije svih turskih Armenaca (travanj). Dana 6. listopada 1915. Vincent Bryce je, u govoru u Domu lordova, rekao da se "procjenjuje kako je u tom procesu oko 800.000 Armenaca masakrirano". Od tada je pitanje tog genocida predmet prijeporā, osobito u Turskoj.
1917.	Srpska vlada i predstavnici Jugoslavenskog odbora donose na Krflu Deklaraciju o osnivanju zajedničke jugoslavenske države
1917.-1918.	U kontekstu ruske revolucije, u Besarabiji je proglašena demokratska republika, a onda je u skupštini izglasano ujedinjenje s Rumunjskom (27. ožujka 1918.)
1918.	Slom Središnjih sila; Osmansko Carstvo i Bugarska kapituliraju; raspad Austro-Ugarske; u južnim dijelovima bivše Austro-Ugarske proglašena je Država Slovenaca, Hrvata i Srba; Vojvodina i Srijem priključuju se Srbiji; Narodno vijeće Države Slovenaca, Hrvata i Srba donosi odluku o ujedinjenju sa Srbijom u Kraljevstvo Srba, Hrvata i Slovenaca; Rumunji Bukovine i Transilvanije pridružuju se Rumunjskoj
1919.-1920.	Mirovna konferencija u Parizu; sporazumima iz Saint-Germain-en-Layea (s Austrijom), Neuillyja (s Bugarskom) i Trianona (s Mađarskom) postavljaju se nove granice u jugoistočnoj Europi; teritorij Banata među sobom dijele Rumunjska i Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca; Bugarska predaje Grčkoj zapadnu Trakiju; Grčka, Rumunjska i Jugoslavija, a poslije i Bugarska i Turska, morale su potpisati posebne ugovore kojima se jamče prava nacionalnih manjina u okviru njihovih granica
1919.	Uz pristanak Francuske, Velike Britanije i SAD-a, Grci osvajaju zapadni dio Male Azije (Smirnu), kao protuteža talijanskoj ekspanziji u toj regiji; Kurdi i Armenci pokušavaju stvoriti vlastite nacionalne države; početak turskog narodnog otpora u Maloj Aziji, pod vodstvom Mustafe Kemal-paše (kasnije nazvan Atatürk)
1920.	Mirovni ugovor iz Sevresa; sultan Mehmed VI. prihvaća praktički raspad Osmanskog Carstva (gubitak arapskih zemalja, Armenije i Trakije; referendum u Smirni nakon pet godina grčke uprave; mogućnost neovisnosti Kurdistan; sfere utjecaja Velike Britanije, Francuske i Italije u Maloj Aziji); turski nacionalisti odbijaju prihvatiti sporazum i slamažu Armence i Kurde
1922.	Turska pobjeđuje grčku vojsku; turske snage preuzimaju kontrolu nad Smirnom/Izmirom, Carigradom/Istanbulom i istočnom Trakijom
1923.	Mirovni ugovor u Laussanei; prisilna razmjena stanovništva između Grčke i Turske Kraj Osmanskog Carstva i službeno proglašenje Republike Turske Stambulski i Agrarni savez masakrirani u Bugarskoj

1924.-1928.	Na zasjedanju parlamenta Kraljevine SHS srpski nacionalistički poslanik iz Crne Gore ubija hrvatskog političkog vođu Stjepana Radića. U Grčkoj je ukinuta monarhija i stvorena je Prva grčka republika.
1929.	Slom njujorške burze. Globalna depresija i privredna kriza. Balkanske privede pribjegavaju vlastitim sredstvima sustavom snažnije državne intervencije
1934.	Jugoslavenskog kralja Aleksandra i francuskog ministra vanjskih poslova Louisa Barthoua ubio je u Marseillesu član Unutrašnje makedonske revolucionarne organizacije uz pomoć ustaša
1939.	Italija okupira Albaniju
1939.-1945.	Drugi svjetski rat; 1940. godine Rumunjska ostaje bez Besarabije i sjeverne Bukovine, koje zauzima Sovjetski Savez, zatim bez južne Dobrudže, koju osvaja Bugarska, i sjeverne Transilvanije, koja potpada pod mađarsku vlast (da bi 1944. opet postala dio Rumunjske); Sile osovine 1941. godine okupiraju Jugoslaviju i Grčku; na teritoriju Hrvatske i Bosne i Hercegovine formira se marionetska fašistička država pod imenom Nezavisna Država Hrvatska (do 1945. godine); partizanski pokreti u Jugoslaviji, Grčkoj i Albaniji; Bugarska i Rumunjska postaju saveznice Sila osovine protiv saveznika, a 1944. godine ih okupira Sovjetski Savez; po završetku rata, komunisti dolaze na vlast u Albaniji, Bugarskoj, Rumunjskoj i Jugoslaviji, ali ne i u Grčkoj i Turskoj
1943.-1946.	Jugoslavija je organizirana kao federacija šest republika (Bosna i Hercegovina, Hrvatska, Makedonija, Crna Gora, Srbija i Slovenija) i dvije autonomne pokrajine (Kosovo i Vojvodina, obje u sastavu Srbije); prema ustavu iz 1946. godine savezno rukovodstvo je veoma jako, te dodatno ojačano ključnom ulogom centralizirane jugoslavenske Komunističke partije (od 1952. godine pod imenom Savez komunista Jugoslavije)
1946.-1949.	Građanski rat u Grčkoj
1950.	Neformalni referendum ciparskih Grka na kojem traže ujedinjenje s Grčkom; Velika Britanija odbija
1955.	Početak oružanog sukoba s Britancima na Cipru
1958.	Teški etnički sukobi na Cipru
1959.	Velika Britanija, Grčka i Turska dogovaraju stvaranje neovisne ciparske države u kojoj će živjeti Grci i Turci
1960.	Na Cipru stvorena neovisna država
1963.	U Jugoslaviji donesen novi savezni ustav; republike dobivaju veće ovlasti, a stranačke strukture se odvajaju od državnih; relativna liberalizacija i jačanje pozicija republičkih funkcionara omogućavaju uzlet nacionalizma, posebice na Kosovu i u Hrvatskoj ("Hrvatsko proljeće"), što je Tito ugušio 1972. godine Ciparski Turci izlaze iz vlade zbog međuetničkog nasilja

1967.	Diktatura pukovnikā u Grčkoj
1974.	U Jugoslaviji se donosi novi ustav, s većom autonomijom za jugoslavenske republike; Grčki vojni puč na Cipru, s ciljem ujedinjavanja s Grčkom; turske trupe zauzimaju sjeverni Cipar; U Grčkoj ponovo uspostavljena demokracija
1980.	Umire Tito; privreda propada; usprkos sustavu rotacije, savezne institucije vlasti u Jugoslaviji postupno gube legitimitet
1981.	Grčka postaje članica Europske zajednice
1983.	Proglašena "Turska Republika Sjeverni Cipar", koju priznaje samo Turska, a rezolucijom odbacuje Vijeće sigurnosti UN-a
1987.	U Srbiji na vlast dolazi Slobodan Milošević
1989.	Pad komunizma u istočnoj Europi; u Bugarskoj Todor Živkov mirno silazi s vlasti, dok u Rumunjskoj izbija revolucija; uspostavljaju se demokratski višepartijski sustavi i prelazi se na tržišnu privredu
1991.-1992.	Raspad Jugoslavije i uspostava neovisnih nacionalnih država: Slovenije, Hrvatske (1991.), te Bosne i Hercegovine, Makedonije, Savezne Republike Jugoslavije (Srbija i Crna Gora) (1992.)
1991.	U Albaniji prijelaz na višestranačje Raspada se Sovjetski Savez; Besarabija postaje neovisna (Republika Moldavija)
1991.-1995.	Rat između Srba i Hrvata u Hrvatskoj s jakom umiješanošću JNA
1991.	Reorganizacija Europske zajednice u Europsku uniju (sporazum iz Maastrichta)
1992.-1995.	Rat u Bosni i Hercegovini, s jakom umiješanošću Jugoslavenske armije, a potom Srbije
1994.-1999.	U EU donesena odluka o početku pregovora o pridruživanju s postkomunističkim zemljama istočne Europe
1995.	Daytonski i Pariški sporazum o Bosni i Hercegovini
1996.	Sporazum Rumunjske i Mađarske kojim se poboljšavaju međudržavni i međuetnički odnosi
1998.	Na Kosovu rat između (albanske) Oslobodilačke vojske Kosova i Vojske Jugoslavije
1999.	NATO vodi rat protiv Jugoslavije; predsjednik Slobodan Milošević prisiljen je predati Kosovo, koje je stavljeno pod upravu Ujedinjenih naroda
2000.	Uspješna revolucija u Jugoslaviji protiv režima Slobodana Miloševića; počinje tranzicija ka demokratskom političkom sustavu

2000.-2001.	Oružani sukob između snaga sigurnosti Republike Makedonije i NLA (Nacionalne oslobodilačke vojske). Uz međunarodno posredovanje rat je okončan sporazumom, a ustav je izmijenjen tako da osigurava prava Albanaca i ostalih manjina u Republici Makedoniji.
2002.	Prijelazni sporazum Srbije i Crne Gore o privremenom održanju federacije, uz mogućnost razdvajanja nakon tri godine
2003.	Otvorena "zeleni linija" koja dijeli Cipar; prvi put od 1974. godine grčki i turski Ciprani slobodno komuniciraju
2004.	Na Cipru se održava referendum o Annanovom planu za ujedinjenje; turski Ciprani plan prihvaćaju, ali ga grčki odbacuju Slovenija i Cipar (efektivno samo područja pod kontrolom ciparskih Grka) postaju članice Europske unije; pristupanje Bugarske i Rumunjske planirano za 2007. godinu, a Hrvatska počinje pregovore o pridruživanju
2005.	Hrvatska i Turska započinju pregovore o pridruživanju Europskoj Uniji
2006.	Crna Gora se odvaja od Srbije i postaje neovisna; Makedonija postaje zemljom kandidatkinjom za članstvo u EU-u
2007.	Rumunjska i Bugarska ulaze u EU

Karta 1:
Nastajanje modernih balkanskih država 1804.-1862.

